

Matulji – Svakih par tjedana sjetim se svog susjeda, profesora Marijana Vejvode, koji je svojom osebnom i nadasve zanimljivom pojavom začinio domaću intelektualnu i modnu scenu. Uspio sam tako iskopati jedan stari članak, objavljen prije otprilike šest godina u listu za kulturu mladih "Val", nešto prije nego što je list progutao povijesni mrak.

Inače, priča o Valu vrlo je zanimljiva, budući da se oko te nekakve ideje mladenačkog stvaralačkog bunta okupila sva svita ljudi koji danas "dišu" zrak takozvane društvene scene Opatije – uz moju malenkost, tu je i Nikola Cvjetović (internetski medijski mogul), Damir Stenifl (strip-legenda), Ernie Gigante Dešković (ištrijanski političar, zamjenik gradonačelnika), Marin Tomić (novinar i glazbenik)...

No, priču o "Valu" ostavit ćemo za neku drugu priliku, a danas, "drito iz naftalina" donosimo jedan od mojih najranijih novinarskih uradaka – "štoriju" o profesoru Marijanu Vejvodi i njegovim neobičnim izumima... Iako je priča pomalo zastarjela (recimo na jezercetu Fenixvea već odavno niknula je garaža), kontekst i dalje drži vodu.

Davor Žic

Za razgovor sa profesorom Vejvodom mjesec dana sam se intenzivno psihički spremao, trenirajući mozak nad oko 300 stranica materijala (ne računajući jednu knjigu i dva filma) koje mi je dao kao uvjet da shvatim kontekst onoga o čemu ćemo razgovarati. Marjan Vejvoda je apsolutno atipična osoba koju većina Riječana zna kao "tipa u suknji", a koji za sebe kaže da mu je životni moto Tzu-Gungova parabola o opasnosti tehnologije, koju možete pročitati nešto niže. Predaje na dva riječka fakulteta i bavi se umjetničkim radom. Povod višesatnom razgovoru bila je njegova umjetnička instalacija "Auto-lopata", koju on vidi kao sredstvo za liječenje ovisnosti o tehnologiji, a koja je dobila nagrade na nekoliko domaćih i inozemnih natječaja, među kojima i na drugom Zagreb film festivalu. Razgovarali smo i o epizodi sukoba sa Fenix-veom oko gradilišta podzemne garaže koja već nekoliko godina stoji u centru grada, kraj donje zgrade Filozofskog fakulteta. U fokus javnosti događaj je izašao nakon što je grupa studenata i profesora jedno vrijeme svakodnevno održavala prosvjede na tom terenu, zahtijevajući da se on pretvori u park. Prof. Vejvoda inače ne podnosi novinare koje smatra jednim od najgorih slojeva društva, odgovornim za mnoge loše stvari (među kojima i rat nakon raspada Jugoslavije), a samnom je odlučio razgovarati tek nakon što sam se pristao upoznati sa "pozadinom stvari".

VAL: Kad sam razgovarao s drugim ljudima o Vama, koristili su riječi poput "čudan", "neobičan", "drugačiji", a netko je čak rekao da ste "ili potpuno lud, ili najnormalnija osoba koju poznaje". Uglavnom, pitanje je kako Vi doživljavate samog sebe?

VEJVODA: Imam prijatelja u Rijeci koji uvijek kad me vidi pita: "Pa što ti još radiš u Rijeci, to

nije mjesto za tebe?”, jer, kao, drugačije mislim od ovdašnjih ljudi. I ja ga uvijek pogledam i ne znam što da mu odgovorim, je li mi mjesto u Rijeci ili nije. Budući da su, kad je počeo rat, iz Rijeke u Zagreb pobjegli svi intelektualci koji su držali kulturu grada, praktički nije ostao nitko tko bi se brinuo za kulturu. Fabrio je otišao, Ivan Rogić Nehajev je otišao, Mrduljaš je otišao. Svi su otišli u centar i sad se svi iz Zagreba smiju kako je Rijeka “seljački grad”, iako je Rijeka jako urbana cjelina, pa čak i preurbana jer ovisi o tehnologiji. I zato se meni čini da mi je sudbina namijenila ulogu koja se u Britaniji za vrijeme industrijske revolucije koristila kao profesija. Engleski tvorničari su imali ljude koji su imali zadatak da ujutro bude novoformiranu radničku klasu, koja je još imala seoske navike da spavaju duže. Ti ljudi su kroz prozor sa dugačkim štapovima škakljali ljude po tabanima da bi se probudili. Ja imam osjećaj da, na neki način, imam tu ulogu, da škakljam ljude, ne po tabanima, nego po glavi, da bi se probudili.

VAL: Nije li malo prepotentno sebi dodijeliti takvu ulogu “spasitelja Rijeke”?

VEJVODA: To, istina, djeluje malo prepotentno, međutim, mislim da sam uspio shvatiti jednu stvar, u edukaciji posebno, koja se proširuje na cijelu kulturu, na neki način. Primjetio sam da postoji cenzura znanja koje se uči po školama i na fakultetima s namjerom da se društvo usmjerava u jednom smjeru koji je sve, samo ne održiv. Smatram da sam u životu radio i bio u barem osam raznih “vremenskih paketa” i da sam najrazličitije stvari radio i utoliko sam drugačiji od ostalih, jer se nikad nisam uhvatio za neku specijalizaciju. Rođen sam početkom drugog svjetskog rata, te sam od 11-13 god. bio u Brazilu, maturirao u Karlovcu, u istoj školi kao i Nikola Tesla, fakultet u Zagrebu, bio na postdiplomskom u Baltimoreu, SAD. Zatim sam bio četiri godine na zaštiti samostana (??) u doslovce, pustinji na Braču. Sudjelovao sam dvije godine u proizvodnji projekta zaštite spomenika kulture na Cresu, i konačno, predajem na dva fakulteta u Rijeci više od 10 godina. Kada netko ima tako različite životne situacije i iskustvo, onda može dobiti neku sliku stanja u svijetu, i u to sam skoro potpuno uvjeren da je nešto što ljudi jednostavno nemaju vremena naučiti i znati, jer nemaju toliko različitih iskustava da mogu uspoređivati stvari. Tim više što sam teoretski dio stekao iz jedne knjige koju sam počeo čitati završetkom fakulteta, a imam je i dan danas i čitam je kao malu Bibliju, a to je “Kibernetika i društvo” Norberta Wienera, knjiga koju smatram da je temelj za razumijevanje naše civilizacije. On je u toj knjizi, koja je početak znanosti o kibernetici, postavio osnovnu znanost bez koje danas ne bi postojalo informatičko društvo. Knjigu je jako malo ljudi pročitao, iako mnogi koriste tehnologiju koja je u njoj definirana. Pa se onda radi o jako opasnoj situaciji, na koju je upozorio i sam Wiener rekavši da daje čovječanstvu jednu novu znanost, koja se može koristiti za njegovo spasenje, a istovremeno za njegovo uništenje. Budući da danas tehnolozi, ekonomisti i doslovce svi koriste kibernetičke tehnike, a nikad nisu pročitali uputu čemu cijela stvar može služiti, onda se događa katastrofa. I tu si, recimo, dajem za pravo da sam donekle prepotentan i umišljen, zato što jednostavno oko sebe vidim taj nedostatak koji je stvar odgoja i škole koja je usmjerena da se nikad ne pita što je kontekst, a kontekst je sve. Znači, malo se ljudi brine o cjelini.

VAL: Smatrate li u tom pogledu sebe inteligentnijim od ostalih, ili jednostavno bolje upućenim?

VEJVODA: Inteligencija je jedna vrlo relativna stvar, radi se o informiranosti. Ja sam pesimist, odnosno, pesimist definiran kao dobro informirani optimist. Jednostavno se ovdje radi o jednom dubokom uvjerenju da nešto temeljno nije u redu, a to nije nikakva filozofija, već jedna politika

koja me na neki način upućuje da je društvo pod kontrolom nekih sila kojih nije niti svjesno.

VAL: Koje su to sile, kad ste već krenuli u tom smjeru?

VEJVODA: Te sile su sile onoga što se zove centralizacija, kolektivizam i sve ono što nosi jedna tehnička civilizacija kao što je ova naša, i, doslovno, industrijsko društvo koje smo stvorili je društvo koje vodi doslovno i direktno u tiraniju, a ne u slobodu, kao što se tvrdi. Ta varka koja je stvorena vjerojatno je najopasnija stvar koja se mogla dogoditi. Iako ljudi u dubini moraju znati što se događa, stvar je opet u tome da je emocionalni mehanizam straha u toj mjeri zavladao da se stvari odvijaju potpuno suprotno od onoga čemu je cijeli ovaj život u stvari namijenjen.

VAL: Kakav mehanizam straha? Straha od čega?

VEJVODA: Strah od onoga što je zanemareno barem dvije tisuće godina, a to je da se naša cijela civilizacija temelji na grčkoj civilizaciji, koja se, opet, temeljila na vrhunskom pravilu iz Pitijinog proročanstva, a to je "Spoznaj samog sebe". Budući da smo to zanemarili i bavili se samo materijalnim razvitkom, duhovno je polako nestalo, i u stanju u kojem ne spoznajemo sami sebe, onda nas spoznaje netko drugi. Spoznaje nas naša projekcija u onom što je naše tijelo, a naše tijelo je zapravo sve, i ono se zapravo može pretvoriti i u stroj, industriju koja nam se sada vraća kao bumerang i gubimo slobodu od vlastitog proizvoda, koji smo krivo usmjerili, krivo projicirali.

VAL: Jeste li vi tehnofob? Mislite li da je tehnologija u globalu loša ili je samo pogrešno primijenjena?

VEJVODA: Ona je u temelju kriva, zato što je dio prošlosti, prošlih "paketa vremena", kako to kažu u Davanhuru. Stalno upozoravam na Tolkiena i pogotovo, Zvezdane ratove, koji već 20 godina pokušavaju čovječanstvu objasniti da je tehnologija stara priča i da se moramo nje čuvati jer ne vodi nikuda, samo u propast. Ako nismo prepoznali ono što nam je pred nosom i što Hollywood proizvodi, onda ne znam što treba raditi.

VAL: Postoje ljudi koje govore da Zvezdani ratovi pokazuju način na koji čovjek treba implementirati u vlastiti život, tj. kako proizvesti suživot čovjeka i tehnologije.

VEJVODA: Da, samo rezultat toga je u filmu, koliko vidim, razaranje. Ako pogledamo kako i zašto je Darth Vader nastao i kako je uništeno 1 500 000 planeta, ja uopće ne razumijem kako netko može podupirati tu tvrdnju. Da bi se shvatilo Zvezdane ratove, treba znati nešto o Josephu Campbellu, o kojem ni u Europi ne znaju puno. On je najveći autoritet za mitologiju i surađivao je s Lucasom na Zvezdanim ratovima. On je pokušao čovječanstvu objasniti kako funkcionira mitološka matrica koja se praktično održava uvijek, i on mitologiju zove glazbom svemira. Prema tome, Zvezdani ratovi su objašnjenje te glazbe svemira, mitološke matrice u kojoj, zapravo, živimo stalno, a koja se temelji na upozorenju da je najveće zlo koje postoji moć. A moć nastaje iz dobročinstva, ali pod dva uvjeta: brzo i po planu dobročinitelja. A tehnologija ništa drugo ne čini nego se rukovodi tim principom: daje nam pomoć brzo i po planu onih koji su zamislili tehnologiju.

VAL: U biti, onda se trebamo vratiti životu bez tehnologije, trebamo se vratiti gdje? U feudalno doba, kameno doba ili još dalje? Kako projektirati svoje živote bez prisustva tehnologije?

VEJVODA: Situacija je takva i to Norbert Wiener vrlo jednostavno objašnjava: da smo mi u toj mjeri već izmijenili ljudsku okolinu, uopće prirodnu okolinu, da se sad moramo mi mijenjati da bi se uopće prilagodili toj novoj okolini. Mi nemamo nikakve šanse da se vraćamo nazad, nego možemo ići samo naprijed. A kako će naprijed izgledati, to samo dragi bog zna. Ali, u svakom slučaju ne vjerujem u nikakav povratak jer povratka nema.

VAL: Je li Vaš projekt Auto-lopata nekakav vodič prema novoj budućnosti? Vi tvrdite da je svrha cijelog projekta Auto-lopate izliječenje od ovisnosti o tehnologiji. Možete li pojasniti na kojim principima cijela stvar funkcionira?

VEJVODA: Auto-lopata je samo jedan pomoćni princip, jedna fizička sprava, koja spaja nešto što je sirova tehnologija, automobil, i nešto što je ljudski rad, direktno upotrebljen za održavanje života, znači lopata. Lopata koja je simbol kopanja zemlje da bi dobili urod, a volan je simbol vožnje automobilom koji zapravo nema nikakvog smisla. Prema tome, budući da smo ovisnici, budući da nas je tehnologija omekšala i učinila neotpornim na bilo kakve boli i fizičke napore, sad smo u stanju ovisnosti iz koje bismo se trebali izvući tako da ne činimo to naglo, već da se postepeno odvikavamo od tih olakšavanja i pojednostavljivanja životnih funkcija na ono što je normalno. A to je da svaki čovjek ima svoje vlastito životno iskustvo u prirodi, tamo gdje živi i da imitira stablo, a ne pticu, zato jer je stablo puno adekvatnije živo biće nego ptica, u ovom slučaju.

VAL: Kako Vam ide s Auto-lopatom, kako je prihvaćena? Mislite li da su ljudi shvatili o čemu se tu radi?

VEJVODA: Do sada, gdje god sam prijavio taj projekt, svuda je bio prihvaćen i ljudi to jako dobro shvaćaju jer znaju da je to njihov problem. Svi smo svjesni toga, nema ljudi koji zapravo nisu toga svjesni, vidimo to oko sebe i znamo zbog tisuću stvari da su stvari prešle u ovisnost jer, kao što znamo, ima jedna istina da mozak i um pumo brže dolaze do istine od emocija i tijela. I to je jedan od mehanizama koji funkcionira. Mi svi znamo, manje-više sve, i u tom smislu ja nemam nikog što učiti. Ali, ono što je bitno da se upozori jest da zbog toga što imamo emocije i imamo tijelo, ono ne dozvoljava da se mijenjamo. Prema tome Auto-lopata ima za cilj da fizički tijelo vježba u smislu da se pokuša vratiti na nekakve normalne funkcije u okviru prirode. Ako uopće nađe negdje mjesto da može kopati.

VAL: U cijeloj toj prici pojavljuju se i dva relativno nepovezana lika. Kakve veze imaju s Auto-lopatom i jedan sa drugim Franjo Asiški i Tzu-Gung?

VEJVODA: Cijela stvar je povijesna. Nastanak tehnologije nije se desio preko noći, nego se razvija kroz tisuće godina i to je akumulacija određenog smjera kretanja ljudske misli. Prema tome, 700 godina od danas u prošlost, kada je Sv. Franjo čovječanstvu pokušao objasniti da je čovjeku mjesto sa ovom planetom i sa ovom prirodom, i da je Krist dao život zbog kozmičke skromnosti, to je njegova definicija, on je prema povijesnim podacima skoro izgubio glavu zbog

toga, jer je crkva, koja je već tada imala jaku instituciju smatrala to herezom. Međutim, budući da je bio jako popularan, Sv. Franju nisu mogli ubiti, tako da su, čim je on umro, spalili četiri njegova sljedbenika. Prema tome, crkva je zadnjeg nasljednika Krista maknula u stranu i pretvorila jedan kršćanski red koji se trebao baviti ekologijom i zaštitom cijele civilizacije u najmilitantniji red. Sveti Franjo je jedan od ljudi koji je osjetio opasnost nastanka tehnologije. Drugi je Tzu-Gung čija parabola zapravo testira svijest jednog kineskog seljaka, gdje jedan birokrata koji kontrolira da se nitko ne bavi mišlju da počne pokretati tehnologiju, jer su Kinezi zbog nečega, nekog valjda, vrlo davnog iskustva znali da to nije u redu, postavlja mudracu Tzu-Gungu pitanje zašto si ne olakša život strojem koji će mu vaditi vodu iz bunara. Ovaj mu odgovara sa tzv. šest stavaka o tehnologiji gdje se vidi kako tehničke promjene upućuju ne samo na to da se događaju kao takove, već one mijenjaju i životne navike i obrasce mišljenja i vrednovanja. Tzu-Gungovu parabolu nastojim studentima dati tako da je nauče napamet, skoro kao Očenaš i da se vježbaju u tome da je stroj u najdoslovnijem smislu nemoralna stvar na ovoj planeti.

VAL: Znači, Auto-lopata prerasta iz tih početnih okvira i sad već postaje jedan multimedijalni projekt. Što je slijedeći korak?

VEJVODA: Upravo tako. Isto kao što se svaki čovjek individualno liječi od neke bolesti ili nastranosti, tako i društvo u cjelini se može liječiti. Svaki pojedinačno neka sebi odabere tehniku liječenja, od psihijatra, psihologa do raznih duhovnih tehnika, a što se tiče društvenog liječenja, onda ta Auto-lopata može biti lijepi primjer da se otvori jedan stalni natječaj da ljudi izmišljaju razne sprave gdje će javno i multimedijски, kao što ste rekli, moći vježbati prvo svijest o tome da su ovisni, a kasnije i da se fizički polako toga rješavaju. Kako sam ja zamislio svoju Auto-lopata jest da je ona počela kao predmet, a poslije se pretvara kao osnovna tema za dramu, balet, za operu, operetu i imam namjeru da nastavim s time i da proširujem cijelu ideju na raznorazne načine, medije i oblike prikazivanja tog problema. Tako da, Auto-lopata je multimedijalni projekt, točno, i bio bih veseo kad bi to proširili kao stalni natječaj za sve koji žele sudjelovati u svom liječenju preko društvenih procesa.

VAL: Prijeđimo na neke druge Vaše projekte. Tvrdite da je Vaša misija da pobuđujete neke ideje u ljudima, da ih upućujete na nešto. Što ste Vi, kao jedan od idejnih vođa (s prof. Butkovićem) htjeli poručiti projektom Fenix-ve ili "Od parka do parka"?

VEJVODA: Fenix-ve je bio predivan primjer gdje se pokazalo upravo kako je koruptirano društvo danas u tim tehnološkim promjenama koje se stvaraju posredstvom ratova, jer Fenix-ve je nastao kao posljedica naglih promjena u društvu, da bi se ono još više usmjerilo prema centralizaciji koja je vođena tim tzv. tehnološkim napretkom, pa je u Rijeci onda trebalo doći do nove vježbe kapitala i protoka novca, kako bi se uključili u tzv. tranzicijske procese i trebalo je bilo što graditi, po mogućnosti u centru, da se to vidi i da bude što skuplje. I normalno, budući da osnovni cilj nije bio da se olakša promet u gradu jer je to prosto nemoguće na tom mjestu, stvar se završila tako kako se vjerojatno i treba završiti.

VAL: Kako?

VEJVODA: Tako da se počelo raditi jedan projekt koji nije imao apsolutno nikakve znanstvene

osnove za gradnju, jer kroz stoljeća znamo da to mjesto nije za gradnju, i čak u povijesnim knjigama piše, tj. upozorava se, da je to teren s jakom podzemnim vodama. Međutim garaža i cijeli taj hotelsko-apartmanski projekt se počeo graditi bez ikakvih geoloških analiza, jer su one naručene tek kada se počelo s gradnjom, a to smo našli u dokumentima koje smo izronili iz vode, jer su bili doslovce pobacani u jezero. Tako da je, zbog izbijanja podzemnih voda, koje su stvorile jezerce, cijeli taj projekt stajao godinama potpuno napušten, ali se gradilište počelo pretvarati u vrlo interesantnu prirodnu okolinu. I kad smo shvatili da je jedna potpuno bezumna ekonomska akcija proizvela, nesvjesno, jedan vrlo zanimljiv rezultat, onda smo mislili da će se naći netko tko će shvatiti da se velike greške mogu pretvoriti u lijepe rezultate. Međutim, očito da nije bilo ni imaginacije ni humora ni političke volje da se to shvati pa onda jedino što nam je ostalo jest jedna lijepa dokumentacija o tom parku koji je mogao danas biti atrakcija, samo da se to pretvorilo u staklenik kakve vidimo u Francuskoj na južnoj obali i kada bi ljudi imali jedan izvanderan komadić prirode usred urbane cjeline. To je bila naša akcija, to je bio glavni cilj, zapravo ukazati na nešto što je atipično i što se ljudima čini čudno, a što je u biti zadivljujuće. Međutim, ipak još uvijek funkcionira srednjovjekovna ikonografija, i, ja bih rekao, ponos onih koji su krenuli u projekt i koji ga nisu mogli ne dovršiti po svojem. Opet je onaj princip moći bio u akciji, dakle rješenje se ostvaruje brzo i po viziji dobročinitelja. Znači, stalno se vraćamo na teme Tolkiena i Zvezdanih ratova.

VAL: Na početku ovog razgovora rekli ste da je kontekst sve. Što stoji u pozadini priče sa Fenix-veom?

VEJVODA: Samo ime Fenix-ve govori nam što se u biti dogodilo u tom takozvanom kontekstu cjeline postojanja, doslovno. Fenix znamo da je ptica koja se rađa iz pepela, dakle nešto što se obnavlja u vječnost. Dodatak "ve" je Venecija, čisto praktični dodatak zbog čovjeka koji je investirao u cijeli projekt s Riječanima, tako da ono što se dogodilo u stvarnosti odražava potpuno simbol imena Fenix. Kroz vatru i oganj strojeva i nasilje nad prirodom i nad gradskim tkivom, koje se u jednom trenu zaustavilo zbog toga što je cijela stvar bila temeljena na raznim makinacijama, stvorilo se nešto što je bilo vrlo pozitivno u istoj onoj mjeri u kojoj je cijela nakana bila loša. Kad se nešto počne tako poklapati - ime sa događajem - onda se to naziva sinhronicitet, dakle nešto što nije slučajno zato što ima veze sa višim razinama naše svijesti i što je bila jedna od glavnih motivacija da smo mi to tamo zapravo i radili jer smo osjetili da tu postoji nešto lijepo, nešto gdje se može nešto naučiti, gdje je grad mogao dobiti jedan predivan spomenik svojoj gluposti, a istovremeno svom Božjem jedinstvu, u najdoslovnijem smislu.

TZU-GUNGOVA PARABOLA:

Ako koristim stroj, sve radim kao stroj.

Ako sve radim kao stroj, i srce mi postaje stroj.

Ako mi srce postaje stroj, gubim svoju 'jednostavnost'.

Ako izgubim svoju 'jednostavnost', više ne znam kamo strijemi moj duh.

Ako ne znam kamo strijemi moj duh, to je nečasno.

Nije da ne znam za takve stvari (tehnologiju), sram me je da ih koristim.

Članak prenesen sa: <http://www.liburnija.net>

Ovdje može biti Vaša reklama